

Het verband tussen sociaal cognitieve vaardigheden en competentiebeleving

*Een onderzoek naar het verband tussen de Theory of Mind, sociale vaardigheden en
competentiebeleving bij kinderen in de leeftijd van negen tot elf jaar*

A.R.T. Coccioli

Universiteit Leiden

Afdeling: orthopedagogiek

Bachelorproject Talentenkracht

Begeleider: A. Spruijt

Abstract

Wanneer kinderen een negatieve competentiebeleving hebben, heeft dit invloed op hun gevoel van eigenwaarde, sociale leven en schoolvaardigheden. Er is echter nog niet veel onderzoek gedaan naar welke sociaal cognitieve vaardigheden in verband staan met de competentiebeleving. Voor dit onderzoek is gekeken of er een verband is tussen de Theory of Mind (ToM), sociale vaardigheden en competentiebeleving én of de sociale vaardigheden een mediërende factor zijn in de relatie tussen de ToM en competentiebeleving bij kinderen. Voor dit onderzoek is er bij dertien participanten, in de leeftijd van negen tot elf jaar, voor de competentiebeleving een vragenlijst afgenomen en voor de ToM de Sociale Cognitieve Vaardigheden Test (SCVT). De ouders van deze participanten hebben een vragenlijst ingevuld over de sociale vaardigheden van hun kind. De verwachtingen van dit onderzoek werden niet bevestigd; er werd geen verband gevonden tussen de ToM, sociale vaardigheden en competentiebeleving, waardoor er ook geen sprake was van een mediërende rol van sociale vaardigheden. Een mogelijke verklaring hiervoor zou de grootte van de participantengroep en het respondentmateriaal kunnen zijn. Wanneer in een vervolgonderzoek deze twee punten worden verbeterd, kunnen er gegronde conclusies getrokken worden over het verband tussen sociaal cognitieve vaardigheden en competentiebeleving.

Kernwoorden: Theory of Mind, sociale vaardigheden, competentiebeleving

Inleiding

Competentiebeleving is het beeld dat je van jezelf hebt (Lightfoot, Cole, & Cole, 2009) en staat centraal aan tevredenheid en geluk in het latere leven. Competentiebeleving is bij kinderen erg belangrijk voor hun zelfwaardering en schoolprestaties maar ook in de omgang met anderen (Marshall, Anderson, & Champagne, 1997). Wanneer kinderen een negatieve competentiebeleving hebben, is dit van invloed op hun gevoel van eigenwaarde, sociale leven en schoolvaardigheden. Maar wat houdt competentiebeleving in en zouden sociaal cognitieve vaardigheden in verband kunnen staan met de competentiebeleving van het kind?

Competentiebeleving

Competentiebeleving is het beeld dat je van jezelf hebt (Lightfoot et al., 2009). Het wordt primair gevormd door de mening van anderen over jezelf (Marshall et al., 1997). Het niveau van competentiebeleving is afhankelijk van een positief of negatief zelfconcept (Higgins, 1987). Het ontwikkelen en onderhouden van langdurige relaties en het functioneren binnen relaties met anderen wordt geassocieerd met competentiebeleving (Marshall et al., 1997).

White (1959) ontwikkelde als een van de eersten het concept competentie. White (1959) definieerde competentie als gedrag dat visuele exploratie, grijpen, kruipen en lopen, aandacht en perceptie, taal en gedachten, exploratie van objecten en plaatsen, manipuleren en produceren van veranderingen in de omgeving inhield.

Harter (1978) breidde dit concept uit en formuleerde competentiebeleving als de eigen socialisatie theorie waarbinnen drie aspecten een rol spelen. Dit is het cognitieve aspect, het sociale aspect en het fysieke aspect. Onder competentie vielen bij Harter vijf domeinen, namelijk schoolvaardigheden, sociale acceptatie, sportieve vaardigheden, fysieke verschijning en gedragshouding (Straathof, Treffers, Siebelink, & Goedhart, 1990).

Het Nederlands Jeugd Instituut (2004) omschrijft competentiebeleving als het adequaat kunnen inschatten van de eigen vaardigheden. Competentiebeleving is het evalueren van de eigenwaarde (Lightfoot et al., 2009).

Een van de domeinen volgens Harter, namelijk schoolvaardigheden, is onderzocht door Baker en MacIntyre (2000). Zij deden bij leerlingen, in de leeftijd van elf tot zestien jaar, onderzoek naar de bereidwilligheid om op school te communiceren in de tweede taal. Het onderzoek wees uit dat de competentiebeleving van een kind grote invloed kan hebben op de

schoolvaardigheden van het kind. Uit het onderzoek kwam naar voren dat angst niet de enige reden was voor het feit dat leerlingen het communiceren in een andere taal vermeden. Een andere reden was de competentiebeleving van de leerling. De competentiebeleving had invloed op het inschatten van de tweede taalbeheersing, welke de bereidwilligheid om te communiceren in de tweede taal beïnvloedde (Baker & MacIntyre, 2000).

Kroesbergen en collega's (2010) hebben onderzoek gedaan naar de competentiebeleving van rugzakkinderen. Rugzakkinderen zijn kinderen die een beperkte participatie in het onderwijs hebben doordat zij beperkt zijn door een handicap of stoornis (Kroesbergen, Sontag, Steensel, van Leseman, & van der Ven, 2010). In het onderzoek werden drie groepen met elkaar vergeleken; rugzakkinderen op speciaal basisonderwijs (SBO), rugzakkinderen op het regulier basisonderwijs (RBO) en een controlegroep op het RBO. Uit de resultaten kwam naar voren dat de competentiebeleving van deze leerlingen die naar het RBO gingen gedurende het schooljaar daalde terwijl de competentiebeleving van deze kinderen op het SBO en de controlegroep op het RBO steeg. Rugzakleerlingen die naar het RBO gingen voelden zich minder competent op het gebied van schoolvaardigheden dan rugzakleerlingen die naar het SBO gingen. Dit zou te verklaren zijn doordat rugzakleerlingen die naar het RBO gingen een realistischer beeld vormden van hun eigen vaardigheden (Kroesbergen et al., 2010). De resultaten laten een duidelijk verschil zien in competentiebeleving tussen rugzakleerlingen.

Theory of Mind en competentiebeleving

De Theory of Mind (ToM) wordt opgevat als het menselijk vermogen dat prosociaal en antisociaal gedrag mogelijk maakt (Miller, 2012). Volgens Blakermore (2010) is de ToM het vermogen om je in te leven in de ander. Het is het begrijpen van de gedachten, emoties en gevoelens van een ander. Dit is terug te zien in het gedrag dat mensen vertonen op basis van hun kennis, overtuigingen en verlangens. Mensen passen namelijk hun gedrag aan aan anderen als reactie op wat de ander volgens hen denkt en doet (Blakermore, 2010). Wanneer men niet in staat is om zijn of haar gedrag aan te passen aan de ander disfunctioneert de ToM. Dit heeft sociale tekortkoming als gevolg (Beauchamps & Anderson, 2010).

Bosacki en Astington (2001) hebben onderzoek gedaan naar het verband tussen de ToM en competentiebeleving. Voor het onderzoek werden er bij jongeren verschillende testen afgenomen en de docenten van de jongeren werd gevraagd vragenlijsten in te vullen over de

jongeren. De resultaten van de jongeren lieten een significant verband zien tussen de ToM en competentiebeleving. Dit verband suggereert dat de cognitieve aspecten van de competentiebeleving gerelateerd zijn aan sociaal gedrag en sociaal begrip. De resultaten die voortkwamen uit de vragenlijsten die de docenten hadden ingevuld, lieten echter het tegenovergestelde zien. Daar was geen significant verband tussen de ToM en competentiebeleving. Het onderzoek had echter beperkingen waardoor er verschillende resultaten gevonden zijn. Een van deze beperkingen is het feit dat er gekeken is naar het sociale gedrag en het sociaal begrip van de jongeren. De docenten kenden de jongeren niet goed genoeg om dit te beoordelen. Een andere beperking is dat de vragenlijst heel weinig items bevatte wat tot onvoldoende betrouwbaarheid leidt (Bosacki & Astington, 2001).

Sociale vaardigheden en competentiebeleving

Sociale vaardigheden zijn het cognitieve en interpersoonlijke vermogen van mensen dat nodig is voor het selecteren van passend sociaal gedrag binnen interacties (Bedell & Lennox, 1997). Het houdt in dat men de juiste informatie kan selecteren die relevant is voor de context waarin hij of zij zich op een bepaald moment bevindt. Deze informatie wordt vervolgens omgezet in verbaal en non-verbaal gedrag waarmee een doel bereikt kan worden en goede relaties met anderen in stand gehouden kunnen worden (Bedell & Lennox, 1997). Sociale vaardigheden staan volgens Cavell (1990) voor de specifieke mogelijkheden die een persoon vaardig maakt om te presteren binnen een sociale taak. Volgens Beauchamps en Anderson (2010) zijn sociale vaardigheden samen met interacties de basis voor het menselijk bewustzijn.

Onderzoek naar het verband tussen sociale vaardigheden en competentiebeleving wordt veelal gedaan bij jongeren met een autismespectrumstoornis. Neef, Vet en Serra (2010) hebben onderzocht of sociale vaardigheidstrainingen een bijdrage leverden aan het verbeteren van de competentiebeleving. Er werd gekeken of een groepsgewijze gedragsinterventietraining van 15 wekelijkse bijeenkomsten, die zich richtte op het aanleren van sociale vaardigheden, een bijdrage leverde aan het vergroten van de competentie en het zelfvertrouwen in sociale situaties van deze jongeren. Uit de resultaten kwam naar voren dat er significante veranderingen waren gevonden op het gebied van sociaal functioneren en psychisch welzijn. Na afloop van de training hadden de jongeren positievere gevoelens, waardeerden ze zichzelf meer, voelden ze zichzelf minder

teruggetrokken en was hun sociaal gedrag verbeterd (Neef et al., 2010). Het onderzoek bevatte echter geen controlegroep waardoor er voorzichtig met de gegevens moet worden omgegaan.

Theory of Mind, sociale vaardigheden en competentiebeleving

Allereerst is er gekeken naar het verband tussen de ToM en competentiebeleving. Uit onderzoek bleek dat de ToM en competentiebeleving met elkaar geassocieerd kunnen worden (Bosacki & Astington, 2001). Vervolgens is er gekeken naar het verband tussen sociale vaardigheden en competentiebeleving. Hieruit bleek dat sociale vaardigheden een bijdrage leverden aan het verbeteren van de competentiebeleving (Neef et al., 2010).

Waar nog niet naar gekeken is, is het verband tussen de ToM en sociale vaardigheden. Dit zal nu nader toegelicht worden. Miller (2012) heeft onderzoek gedaan naar het verband tussen de ToM en sociale vaardigheden bij kinderen in de leeftijd van vier en vijf jaar. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat de ToM een belangrijke voorloper is van de sociale vaardigheden bij mensen. Hier kwam uit dat de ToM prosociaal en antisociaal gedrag mogelijk maakt (Miller, 2012). Wanneer de ToM disfunctioneert heeft dit sociale tekorten als gevolg (Beauchamps & Anderson, 2010). De ToM heeft een kritieke rol in het omgaan en begrijpen van andere mensen zodat je zou kunnen zeggen dat dit een onderliggend mechanisme van sociale vaardigheden is.

De bovenstaande onderzoeken suggereren dat er losse verbanden zijn tussen de ToM, sociale vaardigheden en competentiebeleving. Te weten een verband tussen de ToM en competentiebeleving (Bosacki & Astington, 2001), tussen sociale vaardigheden en competentiebeleving (Neef et al., 2010) en tussen de ToM en sociale vaardigheden (Miller, 2012). Deze losse verbanden kunnen aan elkaar gekoppeld worden doordat de ToM invloed heeft op sociale vaardigheden en sociale vaardigheden weer invloed hebben op de competentiebeleving. Er kan zodoende verwacht worden dat de ToM en sociale vaardigheden samen in verband staan met competentiebeleving. Het is van maatschappelijk belang om dit te onderzoeken omdat er nog heel weinig bekend is over de factoren die invloed kunnen hebben op de competentiebeleving van kinderen. Wanneer men zou weten in hoeverre de ToM en sociale vaardigheden een effect op competentiebeleving hebben, zouden er zeer gerichte interventieprogramma's ontwikkeld kunnen worden. Binnen deze interventieprogramma's zal het optimaliseren van de ontwikkeling van competentiebeleving dan centraal staan. Dit is van belang omdat competentiebeleving

geassocieerd wordt met gevoel van eigenwaarde, schoolvaardigheden en het ontwikkelen en onderhouden van langdurige relaties en het functioneren binnen relaties (Marshall et al., 1997).

In dit onderzoek zal er dan ook gekeken worden in hoeverre er een verband is tussen de ToM, sociale vaardigheden en competentiebeleving. Ook zal er gekeken worden of er sprake is van een mediërend effect van sociale vaardigheden op de relatie tussen de ToM en de competentiebeleving bij kinderen in de leeftijd van negen tot elf jaar. Er is gekozen voor de leeftijdsgroep negen tot elf jaar omdat deze leeftijdscategorie kinderen nog onvoldoende onderzocht is. Ook is dit een heel interessante leeftijdscategorie omdat bij deze kinderen de sociale vaardigheden nog volop in ontwikkeling zijn (Lightfoot et al., 2009).

Op basis van de gevonden literatuur zijn er verschillende hypothesen bij dit onderzoek. De eerste hypothese stelt dat de ToM invloed heeft op de competentiebeleving (Bosacki & Astington, 2001). De tweede hypothese stelt dat de ToM van invloed is op sociale vaardigheden; de ToM zou een voorloper van sociale vaardigheden zijn (Miller, 2012). De derde hypothese stelt dat sociale vaardigheden de competentiebeleving beïnvloeden (Neef et al., 2010). De vierde hypothese vloeit voort uit de eerste drie hypothesen en stelt dat er sprake is van mediatie van sociale vaardigheden tussen de ToM en competentiebeleving.

Methode

Participanten

De participanten van dit onderzoek zijn voortgekomen uit de steekproef van het onderzoeksprogramma Talentenkracht Fase 2 van de Universiteit Leiden. Aan dit onderzoeksprogramma hebben 6 scholen deelgenomen: de Dr. Schaepmanschool te Barendrecht, de Oranje Nassauschool te Zwammerdam, de Bisschop Ernstschool te Goes, de Eerste Westlandse Montessorischool te Monster, de Tweern te Goes en de Freinetschool te Delft. De scholen konden zichzelf aanmelden bij de Universiteit voor deelname aan het onderzoek. Iedere school had een eigen onderzoeksvraag die aansluiting had met Talentenkracht Fase 2. De scholen werden geacht zelf participanten te werven voor het onderzoek. Dit deden zij door middel van het sturen van een informatiebrief naar de ouders van de leerlingen. De inclusiecriteria voor deze leerlingen waren dat zij tenminste twee maanden op school moeten zitten en Nederlands kunnen spreken. De ouders moeten Nederlands kunnen lezen. Voor het onderzoeksprogramma gaf de werving een steekproef van 918 schoolkinderen tussen de acht en twaalf jaar oud ($M = 9.46$ jaar,

$SD = 2.11$ jaar). Doordat elke school zijn eigen specifieke onderzoeksvraag had zijn er per school beperkte gegevens beschikbaar. Voor het huidige onderzoek dat zal worden uitgevoerd zijn gegevens gebruikt van de Freinetschool te Delft. De steekproef van deze studie bestaat uit 13 participanten, 7 jongens en 6 meisjes, in de leeftijd van negen tot elf jaar ($M = 10.46$ jaar, $SD = 0.42$ jaar). Alle participanten hebben het informed consent ondertekend.

Procedure

De leerlingen zijn voor het afnemen van de testen twee keer uit de klas gehaald. Wanneer de leerling uit de klas werd gehaald, werd deze begeleid door twee getrainde masterstudenten (de masterstudenten zijn voor het afnemen van de testen opgeleid door de Universiteit Leiden) naar een aparte en rustige ruimte binnen de school. Hier verbleef de leerling samen met de twee masterstudenten, afhankelijk van de testen die werden afgenomen, anderhalf tot twee uur.

Op de eerste testafname dag werden de computertaken bij de leerlingen getoetst. Op de tweede testafname dag werden de paper & pencil taken getoetst. Deze taken bestonden uit onder andere de Sociale Cognitieve Vaardigheden Test (SCVT) en de Competentie Belevingsschaal voor Kinderen (CBSK). De ouders van de leerlingen zijn gevraagd om vragenlijsten over hun kind in te vullen. Dit was onder andere de Social Skills Rating System (SSRS). Voordat de testen werden afgenomen, zijn deze langs de ethische commissie gegaan en goedgekeurd.

Meetinstrumenten

Competentiebeleving. De competentiebeleving is gemeten aan de hand van de Competentie Belevingsschaal voor Kinderen, (CBSK), 1989 – 1997 (Veerman, Straathof, Treffers, Bergh, & Brink).

Deze test meet aspecten van zelfwaardering en het gevoel van eigenwaarde. Het is een vragenlijst die geschikt is voor kinderen in de leeftijd van acht tot twaalf jaar. Het afnemen gebeurt individueel en duurt ongeveer een kwartier. Deze vragenlijst bevat 36 items. Elk item is een stelling met twee antwoordmogelijkheden waaruit het kind moet kiezen. Een voorbeeld van een item is “sommige kinderen vinden het moeilijk om vrienden te maken, maar andere kinderen vinden het best gemakkelijk om vrienden te maken”. Vervolgens moet het kind aangeven of dit antwoord, vanuit zijn/haar eigen beleving, helemaal waar of een beetje waar is. Op elk item is een score van een tot vier mogelijk. De minimum score die op deze test behaald kan worden is 36 en

de maximum score is 144. De items zijn verdeeld over zes subschalen. Deze subschalen zijn; schoolvaardigheden, sociale acceptatie, sportieve vaardigheden, fysieke verschijning, gedragshouding en gevoel van eigenwaarde. Elke subschaal heeft een score met een bereik van zes tot 24. De CBSK heeft een voldoende behaald voor betrouwbaarheid en begripsvaliditeit bij de COTAN beoordeling (1998). Voor criteriumvaliditeit heeft de CBSK een onvoldoende gekregen doordat hier geen onderzoek naar is gedaan (COTAN, 1998). In dit onderzoek is de totaalscore van de CBSK gebruikt.

Theory of Mind. De ToM is gemeten aan de hand van de verkorte versie van de Sociale Cognitieve Vaardigheden Test (SCVT) (Van Manen, Prins, & Emmelkamp, 2007). Het is een test die geschikt is voor kinderen in de leeftijd van vier tot twaalf jaar. Het afnemen gebeurt individueel en duurt ongeveer een half uur.

Deze test is gebaseerd op de sociaal cognitieve ontwikkelingstheorie van Selman (1974). Zijn model bestaat uit vier sociaal cognitieve niveaus; het egocentrisch niveau, het subjectief perspectief nemen niveau, het zelfreflectie niveau en het wederzijds perspectief nemen niveau. Bij ieder niveau horen specifieke vaardigheden. Deze niveaus zijn getransformeerd door Gerris (1981) naar acht schalen van sociaal cognitieve vaardigheden. De schalen zijn; identificeren, discrimineren, differentiëren, vergelijken, zich verplaatsen, relateren, coördineren en verdisconteren.

De verkorte versie van de SCVT bestaat uit drie verhalen met bijbehorende stripplaatjes. Elk verhaal gaat over een sociale situatie waarin een probleem aan een kind wordt voorgelegd. Hierbij horen acht vragen waarmee de sociaal cognitieve vaardigheden worden vertegenwoordigd. Een voorbeeld van een vraag is: “Het meisje op plaatje vier en de tuinman op plaatje acht voelen zich allebei anders. Hoe voelen zij zich?”. Wanneer de vraag in één keer goed wordt beantwoord, krijgt het kind drie punten. Wanneer er een hulpvraag wordt gesteld, omdat het kind niet direct tot het goede antwoord komt, kan het kind nog maar één punt voor de vraag krijgen. Een voorbeeld van een hulpvraag is: “Het meisje is geschrokken van de hond, en is de tuinman geschrokken van het meisje?”. De minimum score die behaald kan worden op deze test is nul en de maximum score is 72. De items zijn verdeeld over de acht subschalen van Gerris (1981). De SCVT heeft een voldoende behaald voor betrouwbaarheid en begripsvaliditeit bij de COTAN beoordeling (2009). De voldoende voor betrouwbaarheid is echter alleen voor de totale schaal en voor de vier sociaal cognitieve niveaus. Voor criteriumvaliditeit heeft de SCVT een onvoldoende

gekregen doordat hier geen onderzoek naar is gedaan (COTAN, 2009). In dit onderzoek is de totaalscore van de SCVT gebruikt.

Sociale vaardigheden. De sociale vaardigheden zijn gemeten aan de hand van het Social Skills Rating System (SSRS) (Gresham & Elliot, 1990). Deze oudervragenlijst meet de sociale vaardigheden van het kind. De vragenlijst wordt individueel, schriftelijk of online, ingevuld en dit duurt een kwartier tot 25 minuten. De SSRS ouderversie bevat 38 items. Een voorbeeld van een item is “stelt zichzelf voor aan nieuwe mensen zonder dat het hem/haar verteld wordt”. Elk item heeft een driepuntsschaal. (0 = nooit, 1 = soms, 2 = vaak) om het typische gedrag van het kind te beschrijven. De minimum score die behaald kan worden op deze test is nul en de maximum score is 76. De scores worden omgezet in schaalcores en bevatten een totale sociale vaardigheden score en subschaalcores (Whiteside, McCarthy, & Miller, 2007). De SSRS is niet beoordeeld door de COTAN maar scoort voldoende op betrouwbaarheid en validiteit volgens de Community-University Partnership for the Study of Children, Youth, and Families (2011). In dit onderzoek is de totaalscore van de SSRS gebruikt.

Statistische analyse

In dit onderzoek worden twee onderzoeksvragen beantwoord. De eerste onderzoeksvraag luidt: “In hoeverre is er een verband tussen de ToM, sociale vaardigheden en competentiebeleving bij kinderen in de leeftijd van negen tot elf jaar?”. Voor het beantwoorden van de eerste onderzoeksvraag wordt gebruik gemaakt van correlaties. Voor het uitvoeren van de correlaties worden de totaalscores van de SCVT, de SSRS en de CBSK gebruikt. Het significantieniveau voor de correlatie en de enkelvoudige regressieanalyse is $\alpha = .05$.

De tweede onderzoeksvraag luidt: “Is er sprake van een mediërend effect van sociale vaardigheden op de relatie tussen de ToM en competentiebeleving bij kinderen in de leeftijd van negen tot elf jaar?”. Voor het beantwoorden van deze onderzoeksvraag wordt gebruik gemaakt van enkelvoudige en multiële regressieanalyses. De onafhankelijke variabelen zijn de ToM en sociale vaardigheden, de afhankelijke variabele is competentiebeleving. Er wordt onderzocht of er een indirect effect is van de ToM op de competentiebeleving, wat gemedieerd wordt door de sociale vaardigheden. Voor het uitvoeren van de multiële regressieanalyse wordt gebruik gemaakt van de totaalscores van de SCVT, de SSRS en de CBSK. Het significantieniveau voor de multiële regressieanalyse is $\alpha = .05$.

Resultaten

Beschrijvende statistieken

De steekproef van deze studie bestaat uit dertien participanten, zeven jongens en zes meisjes.

In tabel 1 zijn opgenomen; de minimale en maximale score, het gemiddelde, de standaard deviatie, de scheefheid en gepiekttheid van de ToM, sociale vaardigheden en competentiebeleving.

Tabel 1.

Beschrijvende statistieken

	<i>N</i>	Minimum	Maximum	<i>M</i>	<i>SD</i>	Skewness	Kurtosis
Competentiebeleving	13	39.00	60.00	87.77	4.71	.02	-.43
Theory of Mind	13	80.00	96.00	48.69	6.65	.18	-.63
Sociale vaardigheden	13	40.00	70.00	56.38	8.81	-.35	-.63

Verband ToM, sociale vaardigheden en competentiebeleving

Om te toetsen of er verband is tussen de ToM, sociale vaardigheden en competentiebeleving is er eerst naar de correlatie gekeken. Zowel tussen de ToM en competentiebeleving, sociale vaardigheden en competentiebeleving alsmede de ToM en sociale vaardigheden bleek er geen significante samenhang te zijn. In tabel 2 zijn de correlaties opgenomen.

Tabel 2.

Correlatie tabel

	Competentiebeleving	Theory of Mind
Theory of Mind	-.143	
Sociale vaardigheden	.079	.008

$p > .05$

Mediërend effect van sociale vaardigheden op de relatie tussen de ToM en competentiebeleving

Om te toetsen of er een indirect effect is tussen de ToM en competentiebeleving wat veroorzaakt wordt door sociale vaardigheden zijn er enkelvoudige en multiële regressieanalyses uitgevoerd. Als eerste zijn er een reeks enkelvoudige regressieanalyses uitgevoerd. De onafhankelijke variabelen in deze toets waren de ToM en sociale vaardigheden, de afhankelijke variabele was competentiebeleving. De uitkomsten van de regressieanalyses bleken niet significant. De ToM was niet significant voorspellend voor competentiebeleving ($\beta = .143$, $t(11) = -.48$, $p = .640$). Sociale vaardigheden waren niet significant voorspellend voor competentiebeleving ($\beta = .079$, $t(11) = .26$, $p = .798$). De ToM was niet significant voorspellend voor sociale vaardigheden ($\beta = .008$, $t(11) = .03$, $p = .980$). Vervolgens is er een multiële regressieanalyse uitgevoerd. De onafhankelijke en afhankelijke variabelen waren hierbij op dezelfde wijze verdeeld. De uitkomst van de multiële regressieanalyse bleek niet significant (zie tabel 3), de ToM was niet significant voorspellend voor competentiebeleving wanneer het gecontroleerd werd door sociale vaardigheden ($\beta = .08$, $t(11) = .26$, $p = .803$). Er was geen sprake van een verband tussen ToM en competentiebeleving waardoor er ook geen sprake was van een mediërende rol van sociale vaardigheden.

Tabel 3.

Multiële regressieanalyse

	B	SE(B)	B	t	Sig, (p)
Theory of Mind	-.144	.221	-.102	-.462	.654
Sociale vaardigheden	.080	.167	.043	.256	.803

R² = .027

Discussie

Het doel van dit onderzoek was om te kijken of de sociaal cognitieve vaardigheden van kinderen in verband zouden kunnen staan met hun competentiebeleving. Dit is onderzocht door te testen of er een verband was tussen de ToM, sociale vaardigheden en competentiebeleving. Ook

is er gekeken of er sprake was van een mediërend effect van sociale vaardigheden op de relatie tussen de ToM en competentiebeleving bij kinderen in de leeftijd van negen tot elf jaar.

De eerste onderzoeksvraag luidde: “In hoeverre is er een verband tussen de ToM, sociale vaardigheden en competentiebeleving bij kinderen in de leeftijd van negen tot elf jaar?”. In het huidige onderzoek is geen samenhang gevonden tussen de ToM en sociale vaardigheden, tussen de ToM en competentiebeleving, noch tussen sociale vaardigheden en competentiebeleving. Wanneer de bevindingen van het huidige onderzoek worden vergeleken met de eerder besproken onderzoeken blijkt het tegenstrijdige resultaten weer te geven.

Het onderzoek dat Miller (2012) uitvoerde suggereerde dat de ToM een belangrijke voorloper is van sociale vaardigheden. De ToM zou prosociaal en antisociaal gedrag mogelijk maken. Dit werd echter in het huidige onderzoek niet bevestigd. Een mogelijke verklaring hiervoor vloeit voort uit het onderzoek van Blijd-Hoogewys en collega's (2011), zij deden onderzoek naar de mogelijke ToM problemen van kinderen met PDD-NOS. Het onderzoek wees uit dat de mate van groei van de ToM niet overeenkomt met een soortgelijke toename in sociale vaardigheden (Blijd-Hoogewys, van Geert, Serra & Minderaa, 2011). Doordat de ToM vertraagd ontwikkeld loopt deze niet parallel aan de ontwikkeling van sociale vaardigheden wat zou kunnen betekenen dat er geen sprake is van een verband tussen de ToM en sociale vaardigheden.

Het onderzoek dat Bosacki en Astington (2001) hebben uitgevoerd laat een verband zien tussen de ToM en competentiebeleving. Dit suggereert dat de cognitieve aspecten van de competentiebeleving gerelateerd zijn aan de ToM, namelijk het sociale gedrag en sociaal begrip. Dit werd echter in het huidige onderzoek niet bevestigd.

Het onderzoek dat Neef et al. (2010) uitvoerden suggereerde een verband tussen sociale vaardigheden en competentiebeleving. In het onderzoek werd er namelijk een verbetering gevonden van de competentiebeleving op het gebied van sociaal functioneren en psychisch welzijn. Deze verbetering werd veroorzaakt door de sociale vaardigheidstrainingen. In het huidige onderzoek is geen bevestiging gevonden voor het verband tussen sociale vaardigheden en competentiebeleving.

De tweede onderzoeksvraag luidde: “Is er sprake van een mediërend effect van sociale vaardigheden op de relatie tussen competentiebeleving en de ToM bij kinderen in de leeftijd van negen tot elf jaar?”. De eerder besproken onderzoeken toonden een samenhang tussen de ToM en competentiebeleving (Bosacki & Astington, 2001), tussen sociale vaardigheden en

competentiebeleving (Neef et al., 2010) en tussen de ToM en sociale vaardigheden (Miller, 2012). Er werd op basis van de eerdere onderzoeksbevindingen verwacht dat de ToM invloed heeft op de sociale vaardigheden en deze weer van invloed zijn op de competentiebeleving, waardoor er sprake kan zijn van een mediërend effect van sociale vaardigheden op de relatie tussen de ToM en competentiebeleving.

In het huidige onderzoek is geen verband gevonden tussen de ToM, sociale vaardigheden en competentiebeleving waardoor er geen sprake kan zijn van een mediërende rol van sociale vaardigheden.

Een mogelijke verklaring voor het feit dat er in het huidige onderzoek geen verband is gevonden tussen de ToM en competentiebeleving en tussen sociale vaardigheden en competentiebeleving, waardoor er ook geen sprake kan zijn van een mediërende rol van sociale vaardigheden in de relatie tussen ToM en competentiebeleving vloeit voort uit het feit dat de omgeving van het kind in tegenstelling tot de ToM en sociale vaardigheden van het kind, meer van invloed is op de competentiebeleving. Harter (1978) stelt dat de sociale omgeving een zeer belangrijke rol speelt in de competentiebeleving van het kind. Feedback vanuit de omgeving kan een grote positieve of negatieve impact hebben op de competentiebeleving (Vermeer, Lijnse & Lindhout, 2004).

Een andere verklaring is te wijten aan de beperkingen van het onderzoek, deze zullen hierna achtereenvolgens besproken worden.

Beperkingen

Wanneer de resultaten geïnterpreteerd worden, dienen er een aantal beperkingen in acht genomen te worden. Zo heeft het ontbreken van volledige testafnamen bij de participanten beperkte data opgeleverd. Bij de participanten die aan het onderzoek hebben deelgenomen, zijn namelijk niet alle taken afgenomen; bij veel participanten ontbraken zowel de CBSK als de SCVT en de vragenlijst, de SSRS, was niet door alle ouders van de participanten ingevuld. Het gevolg van deze beperkte data is dat er geen gegronde conclusies kunnen worden getrokken over de verbanden tussen sociaal cognitieve vaardigheden en competentiebeleving. Dit onderzoek kan echter wel als pilot studie gezien worden. Wanneer het aantal participanten vergroot wordt en testafnamen volledig zijn zal men gegronde conclusies kunnen trekken.

Bij zowel de kind- als de ouderrespondenten die aan het onderzoek hebben deelgenomen zijn vragenlijsten afgenomen. Een vragenlijst kan een goede bron zijn om informatie in te winnen over een participant maar draagt ook gevaren met zich mee. Positieve aspecten van een vragenlijst is dat het invullen van een vragenlijst weinig tijd in beslag neemt en dat het anoniem in te vullen is. Een gevaar van een vragenlijst kan zijn dat respondenten de vragenlijst invullen met sociaal wenselijke antwoorden (Linnenbank & Speelman-Tjoeng, 2009). Het resultaat van het onderzoek kan hierdoor beïnvloed worden. Voor dit onderzoek is het niet te controleren of de vragenlijsten invloed hebben gehad op de resultaten omdat er naast de vragenlijsten voor competentiebeleving en sociale vaardigheden geen andere meetinstrumenten gebruikt zijn.

Hiernaast heeft voor het in kaart brengen van de ToM, sociale vaardigheden en competentiebeleving maar één groep respondenten aan het onderzoek deelgenomen. Bij de test voor de ToM en de vragenlijst voor competentiebeleving was het kind de respondent. Bij de vragenlijst voor sociale vaardigheden waren de ouders van het kind de respondenten. Vergelijkingen met andere respondenten waren hierdoor niet mogelijk. Voor de kwaliteit van de diagnostiek is het van belang dat er bij meerdere respondenten informatie wordt ingewonnen over hetzelfde onderwerp, wat een zo compleet mogelijk beeld oplevert (Oosterlaan & Veerman, 2012).

Implicaties

In dit onderzoek bleken de ToM en sociale vaardigheden geen verband te hebben met de competentiebeleving van kinderen. Ook is er geen verband gevonden tussen de ToM en sociale vaardigheden. Dit kan verklaard worden doordat het huidige onderzoek een heel kleine participantengroep had en weinig respondentmateriaal is gebruikt om de ToM, sociale vaardigheden en competentiebeleving van het kind in kaart te brengen. Ondanks de beperkingen kan dit onderzoek gezien worden als pilot studie. In vervolg onderzoek zou echter de participantengroep vergroot moeten worden. Ook zou er meer respondentmateriaal ingezet kunnen worden zodat de componenten van het onderzoek, namelijk de ToM, sociale vaardigheden en competentiebeleving, beter in kaart gebracht worden. Wanneer deze beide punten verbeterd worden, zal men gegronde conclusies kunnen trekken over het verband tussen sociaal cognitieve vaardigheden en competentiebeleving.

Wanneer duidelijk is welke sociaal cognitieve vaardigheden in verband staan met de competentiebeleving van een kind kunnen er interventieprogramma's ontwikkeld worden. Deze interventieprogramma's zullen er voor zorgen dat het kind een beter zelfvertrouwen krijgt (Shaw-Zirt, Popali-Lehane, Chaplin, & Bergman, 2005), beter leert omgaan met zijn/haar leeftijdsgenoten (Tavecchio, 2005) en makkelijker mee kan komen in de maatschappij (Cacioppo, 2002).

De interventieprogramma's moeten gericht zijn op het kind. Dit kunnen programma's zijn zoals sociale vaardigheidstrainingen (Neef et al., 2010) en muziektherapie (de Laat & Nijland, 2011). Ook kunnen er interventieprogramma's ontwikkeld worden die gericht zijn op de ouders en de docenten van de kinderen. Ouders en docenten leren binnen het programma hoe het optimaliseren van de competentiebeleving van het kind bevorderd kan worden.

Referentielijst

Baker, S.C., & MacIntyre, P.D. (2000). The effects of sex and immersion on communication and

second language orientations. *Language Learning*, 50(2), 311-347.

Beauchamps, M.H., & Anderson, V. (2010). Social: An Integrative Framework for the

Development of Social Skills. *Psychological Bulletin*, 136(1), 39-64.

Bedell, J.R., & Lennox, S.S (1997). *Handbook for communication and problem-solving skills*

training: A cognitive-behavioral approach. New York, New York: Wiley.

Blakemore, S.J. (2010). The Developing Social Brain: Implications for Education. *Neuron*, 65(6),

744-747. Verkregen op 27 december, 2013, van <http://www.sciencedirect.com/science>

[/article/pii/S089662731000173X](http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S089662731000173X).

Blijd-Hoogewys, E., Geert, P. van, Serra, M., & Mideraa (2011). De ontwikkeling van Theory-

of-Mind en het Theory-of-Mind Takenboek. Een niet-lineaire aanpak van

ontwikkelingsdata. Verkregen op 26 juni, 2014, van [http://www.wta.nu/wp-](http://www.wta.nu/wp-content/uploads/2011/08/200902-theory-of-mind-en-takenboek.pdf)

[content/uploads/2011/08/200902-theory-of-mind-en-takenboek.pdf](http://www.wta.nu/wp-content/uploads/2011/08/200902-theory-of-mind-en-takenboek.pdf).

Bosacki, S., & Astington, J.W. (2001). Theory of Mind in Preadolescence: Relations Between

Social Understanding and Social Competence. *Social Development*, 8(2), 238-255.

Cacioppo, J.T. (2002). Social neuroscience: Understanding the pieces fosters understanding the

whole and vice versa. *American Psychologist*, 57(11), 819-831.

Cavel, T.A. (1990). Social Adjustment, Social Performance, and Social Skills: A Tri-component model of Social Competence. *Journal of Clinical Child Psychology*, 19(2), 111-122.

Community-University Partnership for the Study of Children, Youth, and Families (2011).

Review of the Social Skills Rating System (SSRS). Edmonton, Alberta, Canada.

COTAN (1998). *Beschrijving Competentie Belevingschaal voor Kinderen, CBSK, 1989 – 1997*.

Verkregen op 11 maart, 2014, van <https://portal.fsw.leidenuniv.nl/DanaInfo=.awxy>

[CgtzhvMyn6zs29r.1yU98+test_details.php?id=416](https://portal.fsw.leidenuniv.nl/DanaInfo=.awxyCgtzhvMyn6zs29r.1yU98+test_details.php?id=416).

COTAN (1998). *Uitwerking Competentie Belevingschaal voor Kinderen, CBSK, 1989 – 1997*.

Verkregen op 11 maart, 2014, van <https://portal.fsw.leidenuniv.nl/DanaInfo=.awxy>

[Cgtzhvmyn6zs29r.1yU98+test_details.php?id=416](https://portal.fsw.leidenuniv.nl/DanaInfo=.awxyCgtzhvmyn6zs29r.1yU98+test_details.php?id=416).

COTAN (2009). *Beschrijving Sociale Cognitieve Vaardigheden Test, SCVT, 2009*. Verkregen op,

11 maart, 2014, van <https://portal.fsw.leidenuniv.nl/DanaInfo=.awxyCgtzhvmyn>

[6zs29r.1yU98+test_details.php?id=145](https://portal.fsw.leidenuniv.nl/DanaInfo=.awxyCgtzhvmyn6zs29r.1yU98+test_details.php?id=145).

COTAN (2009). *Uitwerking Sociale Cognitieve Vaardigheden Test, SCVT, 2009*. Verkregen op,

11 maart, 2014, van <https://portal.fsw.leidenuniv.nl/DanaInfo=.awxyCgtzhvmyn>

[6zs29r.1yU98+test_details.php?id=145](https://portal.fsw.leidenuniv.nl/DanaInfo=.awxyCgtzhvmyn6zs29r.1yU98+test_details.php?id=145).

Frith, C., & Frith, U. (2005). Theory of mind. *Current Biology*, 15(17), 644-645.

Gerris J.R.M. (1981). *Onderwijs en Sociale Ontwikkeling (Education and Social Development)*.

Lisse, Nederland: Swets & Zeitlinger.

Gresham, F. M., & Elliot, S. N. (1990). *Social Skills Rating System manual*. Circle Pines,

Minnesota: American Guidance Service.

Harter, S. (1978). Effectance Motivation Reconsidered. Toward a Developmental Model. *Human*

Development, 21(1), 34-64.

Higgins, E.T. (1987). Self-discrepancy: Theory relating self and affect. *Psychologica/Review*,

94(3), 319-340.

Kroesbergen, E.H., Sontag, L., Steensel, R.C.M. van, Leseman, P.P.M., & Ven, S.H.G. van der

(2010). Plaatsing van leerlingen met een beperking in het reguliere onderwijs: De ontwikkeling van schoolvaardigheden, competentiebeleving en probleemgedrag.

Pedagogische Studiën, 87(5), 350-366.

Laat, A. de, & Nijland, L. (2011). "Maakt mij niet uit". Een studie naar het effect van

muziektherapie bij kinderen met een lage competentiebeleving door dyslexie. *Tijdschrift voor vaktherapie*, 7(4), 3-10.

Lightfoot, C., Cole, M., & Cole, S.R. (2009). *The development of children*. New York, New York:

Worth Publishers.

Linnenbank, P., & Speelman-Tjoeng, I. (2009). *Culturele diversiteit en assessment. Verschillende*

mensen gelijke kansen. Assen, Nederland: Koninklijke Van Gorcum.

Manen, T.G. van, Prins, P.J.M., & Emmelkamp, P.M.G. (2007). *Sociaal Cognitieve*

Vaardigheden Test (SCVT). Houten, Nederland: Bohn Stafleu van Loghum.

Marshall, W.L., Anderson, D., & Champagne, F. (1997). Self-esteem and its relationship to

sexual offending. *Psychology, Crime & Law*, 3(3), 161-186.

Miller, S.A. (2012). *Theory of mind: beyond the preschool years*. New York, New York:

Psychology Press.

Neef, M. Vet, L., & Serra, M. (2010). Sociale vaardigheidstraining voor jongeren met een

autismespectrumstoornis: een onderzoek naar de effecten. Het verbeteren van de omgang met anderen is van groot belang voor het welzijn en het functioneren. *Kind & adolescent praktijk*, 9(2), 58-66.

Nederlands Jeugd Instituut (2004). *Instrument Competentiebelevingsschaal voor Kinderen*

(CBSK). Verkregen op 13 januari, 2014, van <http://www.nji.nl/nl/Kennis/Databanken/>

Competentiebelevingsschaal-voor-Kinderen-(CBSK).

Nederlands Jeugd Instituut (2007). *Instrument Sociaal Cognitieve Vaardigheden Test (SCVT)*.

Verkregen op 15 maart, 2014, van <http://www.nji.nl/nl/Kennis/Databanken/Sociaal->

Cognitieve-Vaardigheden-Test-(SCVT).

Oosterlaan, J., & Veerman, J.W. (2012). Achtergronden en gebruik van vragenlijsten voor het

- vaststellen van emotionele gedragsproblemen bij kinderen. In T.H. Kieviet, J.A. Tak, & J.D. Bosch (Eds.), *Handboek Psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen* (p. 265-324). Utrecht, Nederland: De Tijdstroom.
- Riggio, R.E. (1986). Assessment of Basis Social Skills. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(3), 649-660.
- Selman, R.L., & Byrne, D.F. (1974). A structural developmental analysis of levels of role-taking in middle childhood. *Child Development*, 45(3), 803–806.
- Shaw-Zirt, B., Popali-Lehane, L., Chaplin, W., & Bergman, A. (2005). Adjustment, Social Skills, and Self-Esteem in College Students With Symptoms of ADHD. *Journal of Attention Disorders*, 8(3), 109-120.
- Straathof, M.A.E., Treffers, D.A., Siebelink, B., & Goedhart, A.W. (1990). *Eigenwaarde en competentiebeleving een onderzoek bij 8-12 jaar oude kinderen op een polikliniek kinderpsychiatrie*. Verkregen op 16 april, 2014, van http://www.tijdschriftvoorpsychiatrie.nl/assets/articles/articles_1200pdf.pdf.
- Tavecchio, L. (2008). Kinderopvang: opvoedingsmilieu tussen school en gezin. In M.H. van IJzendoorn & H. de Frankrijker (Eds.), *Pedagogiek in Beeld. Een inleiding in de pedagogische studie van opvoeding, onderwijs en hulpverlening* (p. 124-141). Houten, Nederland: Bohn Stafleu Van Loghum.

Veerman, J.W., Straathof, M.A.E., Treffers, D.A., Bergh, B.R.H. van den, & Brink, L.T. ten

(1997). *De Competentiebelevingsschaal voor Kinderen, CBSK. Handleiding*. Lisse,

Nederland: Swets & Zeitlinger.

Vermeer, A., Lijnse, M., & Lindhout, M. (2004). Measuring perceived competence and social

acceptance in individual with intellectual disabilities. *European Journal of Special Needs*

Education, 19(3), 283-300, Doi: 10.1080/088562504200026460

Ward, J. (2010). *The student's guide to cognitive neuroscience*. New York, New York:

Psychology Press.

White, R.W. (1959). Motivation Reconsidered: The Concept of Competence. *Psychological*

Review, 66(5), 297-333.

Whiteside, S.P., McCarthy, D.M., & Miller, J.D. (2007). An Examination of the Factor Structure

of the Social Skills Rating System Parent Elementary Form. *Assessment*, 14(3), 246-254.

Zahn, R., Moll, J., Krueger, F., Huey, E.D., Garrido, G., & Grafman, J. (2007). Social concepts

are represented in the superior anterior temporal cortex. *Proceedings of the National*

Academy of Sciences of the United States of America, 104(15), 6430-6435. Doi:

10.1073/pnas.0607061104